

Cuma Çiçek: Kürtler, Araplar ve Sınırlar

Posted on 24/03/2017

Siyaset sosyolojisi, devlet ve formel siyasi kurumlara odaklanan klasik siyaset biliminden farklı olarak siyaset ve toplumu ilişkisel bir çerçevede ele almayı önerir. Siyasi rejimi, siyaset alanını ve kamu politikalarını belirleyen/şekillendiren sınıf, toplumsal cinsiyet, etnisite/ulus, din, kuşak, elitler, sosyal gruplar gibi toplumsal dinamiklere odaklanır. Farklı toplumsal dinamiklerin siyaset üzerindeki etkisini merkeze alan çalışmalar olduğu gibi, siyaset kurumunun bu toplumsal dinamikleri nasıl etkilediğini, dönüştürdüğünü ya da süreklileştirdiğini inceleyen çalışmalar da söz konusu.

Coğrafyamızda bu toplumsal dinamiklerden biri olan etnik/ulusal kimliklerin iç ve dış sınırlarında dikkate değer değişimler meydana geliyor. Açık ki bu değişimler sadece ulusal ölçekte değil, aynı zamanda ulus-ötesi ölçekte de hem toplumsal alanın hem de siyasi rejimlerin ve siyaset alanının inşasında önemli etkilerde bulunuyor.

Sınır Ötesi Kürt-Arap İlişkileri

Türkiye, Irak ve Suriye bağlamında Kürtler ve Araplar arasındaki iç ve dış sınırlar sınır ötesi ölçekte yeniden kuruluyor. Irak'ta 2003 yılında Amerika'nın müdahalesiyle başlayan süreç Kürtler ve Araplar arasındaki ilişkide bir dönüm noktası oluşturdu. Bu süreçte sadece idari ve siyasi sınırlar yeniden çizilmedi, aynı zamanda kültürel coğrafya da önemli değişimler geçirdi. Kürdistan bölgesinin bağımsızlığının canlı olarak gündemde olduğu bugünlerde Kürtler ve Araplar arasındaki iç ve dış sınırlar önemli bir çatışma alanını oluşturuyor.

Irak'ta olduğu gibi Suriye'de de Kürtler ve Araplar arasındaki iç ve dış sınırlar dinamik bir süreçten geçiyor. Devlet ve devlet dışı aktörlerin hakim olduğu bölgeleri gösteren haritalara

bakıldığında bu sınırların neredeyse her gün değiştiği görülüyor. Rojava bölgesinin sınırlarını gösteren 2015-2016 haritaları sınırların ne ölçüde hızlı değiştiğini bütün açıklığıyla gösteriyor. Kürt Arap ilişkileri sadece Rojava bölgesindeki askeri, siyasi ve idari sınırların sürekli değişmesinden dolayı önem arz etmiyor. Bununla birlikte, bölgenin demografik yapısı da Kürtler ve Araplar arasındaki ilişkiyi önemli kılıyor. Zira, yoğunluklar değişse de neredeyse Efrîn, Kobanî ve Cizîr kantonlarının tamamında güç ilişkilerini belirleyecek ölçüde bir Arap nüfusu var.

Birleşmiş Milletler (BM) Mülteciler Yüksek Komiserliđi rakamlarına göre 26 Eylül 2016 tarihi itibariyle Türkiye’de kayıtlı Suriyelilerin sayısı 2.733.655. Gelen göçmenler Mardin, Urfa, Antep, Kilis, Hatay, Adana ve Antalya gibi sınır illerinde toplam il nüfusları içerisinde önemli bir orana ulaşmış durumda. Yoğunluklu olarak Kürt ve Arap nüfusu barındıran Mardin, Şanlıurfa, Gaziantep gibi illerde Suriyeli göçmenlerin oranlarının %10-20 arasında olduğu tahmin ediliyor. BM’nin rakamlarına göre Türkiye’de bulunan Suriyelilerin %44,7’si 18 yaşından küçüklerden oluşurken, 60 yaş üstü grubun oranı sadece %3,3’e tekabül ediyor.

Yukarıdaki kısa özet Kürtler ve Araplar arasındaki sınırların Türkiye, Irak ve Suriye topraklarını kapsayan sınır ötesi bir ölçekte yeniden kurulduğunu gösteriyor. Bir yandan bu iki etnik/ulusal grup arasındaki sınırlar yeniden çizilirken, diğer yandan her iki grubun birlikte yaşadığı bölgelerin demografik yapısı dikkate değer ölçüde değişiyor. IŞİD’in hem Irak hem de Suriye’de hızla yükselişi sadece ülke-dışına yönelik göçleri değil, ülke-içi göçleri de önemli oranda tetikledi. Hem Irak Kürdistan Bölgesi (IKB) hem de Suriye Rojava bölgesi önemli oranda Arap nüfusunu barındırıyor. Öte yandan Antep, Urfa ve Mardin illerinde son beş yıl içinde meydana gelen demografik değişimler bu illerdeki hem sosyo-ekonomik hem de siyasi konfigürasyonları belirleyecek ölçüde önemli. Ötesi, bu etkiler söz konusu illerle sınırlı değil. Türkiye’nin Kürt meselesini sınır ötesi ölçekte nasıl yönettiği/yöneteceği konusunda da söz konusu demografik değişimlerin etkili olduğu görülüyor.

Çatışma Dinamikleri

Her üç ülkede de Kürtler ve Araplar arasındaki rekabet önemli çatışma dinamikleri barındırıyor. IKB'nin siyasi liderliği bugüne kadar Kürt-Arap ilişkilerini çatışmasız bir zeminde tutmayı büyük oranda başardı. Bununla beraber, olası bir bağımsızlık sürecinin hem bölge içinde hem de Bağdat gibi Kürtlerin önemli bir nüfusa sahip olduğu bölge dışındaki alanlarda nasıl bir etki bırakacağı belirsiz. Ötesi, Kerkük başta olmak üzere uzlaşmanın sağlanamadığı bölgeler önemli bir çatışma potansiyeli barındırıyor. Yine, önümüzdeki aylarda gerçekleşeceği öngörülen Musul operasyonunun Kürt-Arap ilişkilerini çatışmalı bir zemine kaydırma olasılığı yabana atılır gibi değil.

Irak'ta olduğu gibi Suriye'de de Rojava bölgesindeki siyasi liderlik bugüne kadar Kürt-Arap ilişkilerini çatışmasız bir zeminde tutmayı önemli ölçüde başardı. Esad rejimi ve Suriye Arap/İslâmcı muhalefeti arasındaki çatışmalara taraf olmadan üçüncü bir yolu inşa etmeye çalışan ve bugüne kadar -Kobanî dışında- Rojava bölgesini çatışmalardan büyük oranda uzak tutmayı başaran bu strateji Kürt-Arap ilişkilerini de çatışma zemininden uzak tuttu. Öte yandan, Cizîr kantonu başta olmak üzere birçok yerleşim yerinde yönetimin Araplarla (ve diğer etnik/ulusal ve dini gruplarla) paylaşılması, YPG (Yekîneyên Parastina Gel - Halk Savunma Birlikleri) gibi silahlı yapılar içerisinde Arapların dikkate değer oranda yer alması bunda etkili oldu. Bunlara ayrıca Suriye Demokratik Güçleri adı altında Arap/İslâmcı muhalif gruplarla ittifakların kurulmasını eklemek gerekiyor.

Öte yandan Irak'ta olduğu gibi Suriye'de de önemli bir çatışma zemini var. El-Bab'ın merkezinde yer aldığı Efrîn ve Kobanî arasındaki bölge üzerine süren kavgalar önemli bir çatışma potansiyeli barındırıyor. Zira bu bölgedeki Arap nüfusunun oranı Kürt nüfusundan daha fazla. Öte yandan, olası bir Rakka operasyonuna YPG'nin katılması durumunda ilk kez Kürtlerin yoğunlukta olduğu bir coğrafyanın dışında, Kürt nüfusunun çok az olduğu ve esasında bir "Arap coğrafyası" olarak adlandırılabilir bir bölgede silahlı Kürt ve Arap güçlerinin karşı karşıya kalması söz konusu olacak. Böylesi bir çatışma -hele bir de uzun

sürmesi ve çok sayıda can kaybına mal olması durumunda- Kürtler ve Araplar arasındaki ilişkinin çatışma zeminine kaymasına neden olabilir.

Son olarak, Türkiye’de Kürtler ve Araplar arasındaki ilişkiler tarihsel olarak bir rekabete dayanıyor. Her iki grubun birlikte yaşadığı bölgelerde bu rekabet açık şekilde görülüyor. Üstelik bu rekabet, bugüne kadar merkezi hükümetlerin sahayı yönetmede araçsallaştırdığı önemli kaynaklardan/alanlardan birini oluşturdu (bu konuyu daha detaylı ele aldığım yazı için link).

Bölgesel dinamikler olmadığı takdirde Türkiye’de Kürtler ve Araplar arasındaki ilişkilerin çatışma zeminine kaymayacağı söylenebilir. Bununla beraber, bugün göçmenlerle birlikte ülkedeki Arap nüfusunun 5 milyonu aştığı, genç nüfusun yüksek oranıyla birlikte, sınır illerindeki etnik/ulusal demografinin hızla değiştiği, merkezi hükümetin bunda etkili olduğu bir bağlamla karşı karşıyayız. Bu bağlamda iki dinamiğin Kürt-Arap ilişkilerini çatışmalı zemine çekme potansiyeli var: Kürt meselesinin çatışma zemininde kalmaya devam etmesi ve şiddetin yoğunlaşması, Irak ve Suriye’de olası çatışma dinamiklerinin sınır ötesi bir bağlamda etkide bulunması.

Özetle, etnik/ulusal gruplar arasındaki iç ve dış sınırların sürekli değiştiği, heterojen/karma bölgelerin yaygınlaştığı bir dönemden geçiyoruz. Bu bağlam hem Kürtler hem de Araplar için önemli bir meydan okumayı teşkil ediyor. Bu meydan okumanın karşılıklı tanıma, güç/iktidar/alan paylaşımına dayalı kalıcı barışçıl/çoğulcu bir zemine mi oturacağı yoksa çatışmalı bir mecraya doğru mu kayacağı tek başına Kürtlerin ve Arapların tercihlerine ve alacakları pozisyonlara göre şekillenmiyor elbette. Hem bölge devletlerinin hem de uluslararası aktörlerin burada önemli bir etki gücü var. Bununla beraber, sosyal olguların formasyonunda esas belirleyici olanın sahadaki aktörler olduğunu hatırlamakta fayda var.

Kaynak: birikimdergisi.com

